

اثرات گردشگری بر معیشت روستا

- حسن آتش آب پرور

چکیده

رشد بی‌رویه و خودجوش گردشگری با اثرگذاری بر بنیان‌های اقتصاد روستایی، اثرات و پیامدهای اقتصادی گوناگونی را در پی داشته است. با مطالعه توصیفی-تحلیلی و متغیرهای تحقیق، ماهیت کمی و کیفی دارند و در جمع‌آوری داده‌های ذهنی از مقیاس طیف لیکرت و برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری پارامتری نظیر آزمون هم‌بستگی (پیرسون) و آزمون‌های ناپارامتری (نظیر آزمون هم‌بستگی اسپیرمن و کای اسکوئر) بهره گرفته شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد گرچه گردشگری منجر به اثرات و پیامدهای مثبت همچون اشتغال‌زایی، به ویژه ایجاد اشتغال برای جوانان و افزایش درآمد ساکنان و ضریب تکاثری در نواحی روستایی شده، اما اثرات و پیامدهای منفی اقتصادی از قبیل افزایش قیمت کالا و خدمات در فصل گردشگری، بالا رفتن قیمت زمین و به طور کلی افزایش هزینه‌ی زندگی ساکنان و وابستگی بیش از حد اقتصاد روستاها به گردشگری را نیز به دنبال داشته است. از این رو تک بعدی شدن اقتصاد روستاها به واسطه غلبه‌ی کارکرد گردشگری و ناتوانی در برقراری هم‌پیوندی مؤثر با سایر فعالیت‌های اقتصادی در تضاد با اصول گردشگری پایدار روستایی است، به گونه‌ای که ادامه‌ی این روند، بنیان‌های توسعه‌ی اقتصادی نواحی روستایی را در بلندمدت با چالش‌هایی روبرو خواهد ساخت.

امروزه گردشگری روستایی از بخش‌های مهم در فعالیت‌های اقتصادی به شمار می‌رود و همواره از دیدگاه‌های گوناگون مورد توجه قرار می‌گیرد. مقاله حاضر نیز به بررسی آثار اقتصادی گردشگری روستایی پرداخته است به طور کلی رونق گردشگری در روستاها آثار مثبت همراه با چالش‌هایی داشته که برای استفاده بهتر از رونق گردشگری در روستاها باید ضعف‌ها به قوت و تهدیدها به فرصت تبدیل شوند در واقع توریسم روستایی مؤثر نیاز به هماهنگی دولتی دارد چون بسیاری از نواحی روستایی خصوصاً آنهایی که دور افتاده‌ترند یا کم‌جمعیت‌ترند فاقد منابع لازم برای پایه‌گذاری برنامه توریستی موفق می‌باشند و از طرفی چون روند این صنعت در روستاها به صورت خودجوش و بدون برنامه ریزی می‌باشد، مانعی در برابر بهره‌وری مطلوب از صنعت گردشگری شده و آسیب‌های اقتصادی را نیز در بر داشته است.

واژه گان کلیدی:

معیشت روستا، اشتغال روستایی، توریسم روستایی، توسعه پایدار روستایی.

- دانشجوی دکتری تاریخ باستان (دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد)

مقدمه:

تنوع بخشی به اقتصاد، بالا بردن شاخص های توسعه انسانی، مشکلات ناشی از صنعتی شدن و آلودگی بیش از حد استاندارد شهرها به ویژه کلان شهر، مهاجرت های روستایی، افزایش بهره وری و کارآمدی نیروی انسانی، اشتغال زایی، تعامل فرهنگ ها و گفتمان ها، حفظ محیط زیست و در مجموع توسعه پایدار از دغدغه هایی است؛ که جهان امروز با آن روبرو است. هر یک از کشورها در هر سطحی از توسعه در تلاش هستند تا پاسخ لازم به این مسائل را بیابند، در این میان کشورهایی که به تنوع بخشی اقتصادی روی آورده اند و میخواهند خود را از اقتصاد تک پایه ای برهانند و در جستجوی شناخت ظرفیتهای یا خلق مزیت های نوین توسعه هستند بسیار موفق تر از دیگر جوامع بوده اند. یکی از این مولفه هاگسترش صنعت گردشگری است که اغلب کشورهایی که به لحاظ موقعیت مکانی از این مزیت ها بهره مند هستند آن را در برنامه توسعه ملی خود گنجانیده اند تا از این طریق بتوانند فرآیند توسعه ملی خود را تسریع و تکامل ببخشند. در این راستا گردشگری روستایی نیز جزئی از صنعت گردشگری به حساب می آید که می تواند نقش عمده ای در توانمندسازی مردم محلی و تنوع بخشی به رشد اقتصاد و نیز خلق فرصت های شغلی جدید در ارتباط تنگاتنگ با سایر بخش های اقتصادی ایفا کند در نواحی روستایی بسیاری از فعالیت های اقتصادی طی دهه های اخیر دچار افول شدید شده و سطح درآمد و اشتغال در فعالیت های کشاورزی سنتی به ویژه درآمد سرانه ی روستاییان تا کمتر از میزان متوسط درآمد سرانه ی کشور کاهش یافته است.

توسعه گردشگری روستایی می تواند اثرات و پیامدهای مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی و محیطی را به همراه داشته باشد. و از جمله اثرات مثبت اقتصادی می توان به ایجاد اشتغال و درآمد و کمک به فراهم شدن خدمات زیر بنایی، تشویق توسعه ی سایر بخش های اقتصادی، تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی روستایی و ... اشاره کرد. گرچه اثرات مثبت اقتصادی مورد تایید است ولی بسیاری از پژوهشگران معتقدند که گردشگری اثرات منفی اقتصادی بر جامعه ی میزبان را به دنبال دارد. به این ترتیب که معمولاً در مرحله اولیه، فواید اقتصادی نمود پیدا می کند، ولی در مراحل بعدی، در مقیاس انبوه و کنترل نشده اثرات و

پیامدهای منفی اقتصادی جلوه گر می شوند. بنابراین لزوم مدیریت و کنترل اثرات گردشگری به منظور کاهش اثرات منفی و تقویت اثرات مثبت اهمیت می یابد.

اثرات گردشگری بر معیشت روستا:

تعاریف بسیاری از گردشگری روستایی وجود دارد در یک مفهوم کلی می توان گردشگری روستایی را "فعالیت گردشگری در محیط روستا" دانست و یا در یک حوزه کاربردی وسیع تر آن را "فعالیت های گردشگری در حوزه غیر شهری که فعالیت انسانی در آن { اقتصاد وابسته به زمین } مخصوصاً کشاورزی در جریان است" تعریف نمود با در نظر گرفتن محیط روستا و پیرامونش گردشگری روستایی را می توان اینگونه تعریف کرد.

گردشگری روستایی عبارت است از فعالیت ها و گونه های مختلف گردشگری در محیط های مختلف روستایی و پیرامون آنها که در بردارنده ارزش ها و آثار متفاوتی برای محیط زیست روستا { طبیعی / انسانی } می باشد بر این اساس می توان گردشگری روستایی را در بر گیرنده زمینه های مختلف فعالیت های گردشگری چون سکونت گاه، رویدادها، جشنواره، ورزشها و تفریحات گوناگون دانست که در محیط روستا شکل می گیرند. صنعت گردشگری به عنوان یکی از بزرگترین و متنوعترین صنایع در جهان امروز به حساب می آید. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغالزایی، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می دانند. صنعت گردشگری امروزه به قدری در توسعه اقتصادی- اجتماعی کشورها اهمیت دارد که اقتصاددانان آنان را «صادرات نامرئی» نام نهادند.

بطور کلی جریان گردشگری روستایی را می توان از دو جهت مورد توجه قرار داد از یک جهت برای محیط های روستایی و پیرامون آنها این فرصت مهیا می کند تا گردشگران فارغ از هیاهوی شهری و تکنولوژی در بطن سنتی روستا زمانی را به فراغت بگذرانند و از سوی دیگر در کنار آن اقتصاد روستایی وابسته به زمین میتواند راههای تنفس دیگری را تجربه کند. (رضوانی، ۱۳۸۷، ۶۵)

گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد بوده و می توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی- اجتماعی و اکولوژیکی جوامع روستایی قلمداد کرد. در بسیاری از کشورها این امر با خط مشی های کشاورزی در ارتباط است و غالباً به عنوان راهبردی برای حفظ محیط زیست و فرهنگ سنتی روستایی ارتقاء داده می شود. مسلماً گردشگری نقش اساسی در میزان توسعه و حفظ ذخایر نواحی روستایی ایفا می کند. با فرض اهمیت گردشگری به عنوان فعالیتی گسترده و عمومی و تاکید روز افزون در حیطه سیاست های توسعه محلی و منطقه ای و با در نظر گرفتن این موضوع که تعریف مشترک و قابل قبولی از

گردشگری روستایی وجود داشته باشد، توسعه گردشگری امری ضروری به نظر می رسد، به خصوص با توجه به اینکه ویژگی های این فعالیت در محل های خاص، به وضوح « گردشگری روستایی» را از شکل های دیگر گردشگری مجزا می نماید .. (رکن الدین افتخاری ، قادری، ۶۵، ۱۳۸۱)

توسعه گردشگری روستایی می تواند اثرات و پیامدهای مثبت و منفی اقتصادی ، اجتماعی و محیطی را به همراه داشته باشد . و از جمله اثرات مثبت اقتصادی می توان به :

- ایجاد اشتغال و درآمد و کمک به فراهم شدن خدمات زیر بنایی

- تشویق توسعه ی سایر بخش های اقتصادی

- تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی روستایی و ... اشاره کرد.

گر چه اثرات مثبت اقتصادی مورد تایید است ولی بسیاری از پژوهشگران معتقدند که گردشگری اثرات منفی اقتصادی بر جامعه ی میزبان را به دنبال دارد. به این ترتیب که معمولاً در مرحله اولیه ، فواید اقتصادی نمود پیدا می کند، ولی در مراحل بعدی، در مقیاس انبوه و کنترل نشده اثرات و پیامدهای منفی اقتصادی جلوه گر می شوند. بنابراین لزوم مدیریت و کنترل اثرات گردشگری به منظور کاهش اثرات منفی و تقویت اثرات مثبت اهمیت می یابد. (بدری ۲۳، ۱۳۸۸)

مدیریت گردشگری و نقش آن در توسعه روستایی:

مدیریت امور گردشگری در سطح ملی از وظایف و مسئولیت های دولت است که خط مشی و سیاست های کلی، وضع مقررات، ترتیبات اداری، منابع مالی و سهم هر یک از بخش های عمومی یا خصوصی توسط دولت مشخص می شود. در برخی از کشورها برنامه ریزی گردشگری در این سطح به صورت نیمه دولتی یا حتی غیردولتی و خصوصی انجام می گیرد. به این ترتیب برنامه ریزی و مدیریت گردشگری روستایی وظیفه تعداد زیادی از سازمان های بخش دولتی و خصوصی و شوراها ی اسلامی روستاها است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در گردشگری دخالت دارند.

براین اساس اثرات مدیریت گردشگری روستایی بر این محیط را می توان این گونه برشمرد:

(۱) ایجاد اشتغال برای نیروی مازاد کار و ایجاد فعالیت ها برای کار مازاد

(۲) تنوع اقتصاد روستایی در کنار دیگر بخش های اقتصادی

(۳) بالا بردن سطوح درآمدی خانوار روستایی

۴) ایجاد تقاضا برای محصولات کشاورزی، صنایع دستی و دیگر محصولات

۵) حفظ آثار باستانی، ابنیه تاریخی و جاذبه‌های طبیعی روستا

۶) اثرات مثبت اجتماعی، فرهنگی گردشگری روستایی

سکونت‌گاه‌های روستایی، به خصوص در کشورهای جهان سوم که نزدیک به نیمی از جمعیت این گونه کشورها را در خود جا داده‌اند، با مسائل و مشکلات حادثی از قبیل مهاجرت‌های روستایی، پایین بودن سطح اشتغال، پایین بودن سطح بهره‌وری در بخش کشاورزی، فقدان یا کمبود زیربنای رفاهی و خدماتی مواجهند. این در حالی است که تعداد قابل توجهی از این گونه سکونتگاه‌ها به لحاظ موقعیت مکانی و داشتن عناصر مهم جذب گردشگر، مانند مناظر طبیعی، آثار باستانی، تنوع اقلیمی، آداب و سنن اجتماعی، زمینه‌های مناسبی برای توسعه فعالیت‌های گردشگری دارند.

در عصر حاضر، گردشگری و اقتصاد گردشگری در حال تبدیل شدن به یکی از سریع‌ترین صنایع روبه رشد جهان، ابزاری برای ایجاد درآمد ملی و از اصلی‌ترین ارکان اقتصادی جهان و نیز از مفاهیم اشکال و ارکان توسعه پایدار قلمداد می‌شود. (Rattanauwongchai. ۱۹۹۸، ۲)

آنچه که برای استفاده از ظرفیت‌های بالقوه و پتانسیل‌های موجود در روستاها از درجه اهمیت بالایی برخوردار است، به طور قطع برنامه‌هایی منطبق با دانش مردم‌شناسی، امور رفاهی اجتماعی و مدیریت جهانگردی است، چرا که هر کدام از این علوم از زاویه‌ای به مبحث گردشگری روستایی توجه دارند. تنوع نژادی، ادیان گوناگون، گویش‌های متفاوت، جشن‌ها و بازی‌های محلی، مراسم آئینی و مذهبی، تنوع غذایی در کنار پوشش‌های رنگارنگ بومی، همه و همه تجلی فرهنگ چند هزار ساله ایرانی به خصوص در روستاها بشمار می‌روند.

● آثار مثبت گردشگری روستایی:

■ اثرات اقتصادی :

مسافرت و گردشگری به عنوان بزرگترین و متنوع‌ترین صنعت دنیا به شمار می‌رود، بسیاری از کشورها، این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختارهای زیر بنایی میدانند. تلاش همه کشورها بر دو زمینه "رشد" و "پایداری" این صنعت پایدار است. در حالیکه صنعت گردشگری با رشدی بی سابقه وارد عرصه جدید می‌شود و در سیستم اقتصاد جهانی بر اهمیت آن افزوده می‌گردد.

اصولا هدف رشد اقتصادی بالا بردن سطح زندگی مردم است، چون جامعه رشد پیدا میکند، انتظار میرود منابع در اختیار تعداد بیشتری از مردم قرار گیرد. در دسترس قرار گرفتن منابع بیشتر، تنها به صورت دستمزد ویا مصرف بیشتر نیست، بلکه دامنه آن جنبه های کیفی زندگی جامعه مانند بهبود بهداشت، آموزش، هنر و فرهنگ و... را نیز در بر می گیرد (چاک وای کی ۸۷، ۱۳۸۰).

● تاثیر گردشگری بر درآمد ملی:

هزینه های گردشگران خارجی و ورود سرمایه هایی که برای توسعه صنعت گردشگری به کار می رود. سهم چشمگیری در درآمد ملی دارد. کارکنان دولت در بخش حمل و نقل، پذیرای، تفریحات و بهای کالا و خدماتی که ارایه میدهند پول دریافت میکنند. با افزایش مصرف یا هزینه از راه مشارکت در صنعت گردشگری، درآمد افراد و بخشهای خدمات این صنعت بالا میرود و این چیزی است که به اثر فزاینده معروف است. لیکن خروج ارز موجب کاهش درآمد شده و ضریب هزار یا کاهش اثر فزاینده را به وجود میآورد.

● تاثیر تبدیل ارز خارجی:

گردشگران معمولا مقصد هایی را برای مسافرت انتخاب میکنند که ارزانتر باشد، سازمان جهانی جهانگردی به گونهای انعطاف پذیری قیمت ها را بر اثر کاهش ارزش پول یک کشور محاسبه کرده است. افزایش قیمتها در یک مقصد جهانگردی به میزان ۵٪ موجب کاهش تعداد ورود جهانگرد به میزان ۸ تا ۱۰ درصد می شود.

● تاثیر گردشگری بر اشتغال:

توسعه سریع گردشگری منجر به اشتغال زایی قابل ملاحظه ای شده است. به عنوان مثال، در سال ۱۹۹۵ بخش هتلداری به تنهایی ۳/۱۱ میلیون شغل در جهان ایجاد نمود، گردشگری قادر است به صورت مستقیم و از طریق هتل ها رستورانها کلوپهای شبانه فروش اجناس یادگاری و تاکسیرانی و به صورت غیر مستقیم با عرضه و ارائه کالاها و خدمات مورد نیاز توسط کسب و کارهای مرتبط با گردشگری ایجاد اشتغال نماید.

بر اساس آمارهای WTO گردشگری از ۷٪ کارگران دنیا حمایت و پشتیبانی می کند.

شرکتها یی که به صورت غیر مستقیم اشتغال زایی می کنند، آنهایی هستند که با شرکتهایی که به صورت مستقیم اشتغال زایی میکنند در تماس هستند. مثل: شرکتهایی که مواد و ملزومات مورد نیاز رستورانها را تامین می کنند. شرکتهای ساختمانی که هتلها را می سازند و تولید کنندگان هواپیما از این دست هستند، فرصتهایی که به صورت مستقیم و غیر مستقیم در این صنعت وجود دارد، در آینده رشد خواهد کرد. میزان اشتغال زایی مستقیم و غیر مستقیم به میزانی که گردشگری با اقتصاد ملی امیخته باشد بستگی دارد. هر چه تنوع و تلفیق بیشتر باشد، اشتغال زایی غیر مستقیم بیشتری مشهود خواهد بود. (چاک وای کی؛ ۱۰۱، ۱۳۸۰)

به هرحال گردشگری به عنوان یک بخش فعال اقتصادی می تواند از عامل کار، بیشتر از سایر عوامل استفاده کند و موجب بالا رفتن سطح اشتغال گردد

• اثرات مثبت فرهنگی:

- ۱) افزایش میزان تکلم بازدیدکنندگان به زبان محلی
- ۲) تمایل جامعه میزبان برای پذیرفتن و یادگیری زبان های دیگر به منظور برقراری ارتباط بیشتر با گردشگران
- ۳) ایجاد و تقویت حس خویشن شناسی بین ساکنان
- ۴) افزایش غرور ملی و فرهنگی
- ۵) ایجاد شرایط مناسب برای مشارکت فعال ساکنان بومی در معرفی فرهنگ و آثار فرهنگی منطقه به مهمانان
- ۶) احیا و حفظ افسانه ها، هنرها و رسوم محلی که ممکن است فراموش شوند
- ۷) تشویق رشد اقتصاد محلی از طریق گردشگری فرهنگی و احیای آثار وابسته تاریخی فرهنگی

• اثرات مثبت اجتماعی:

- ۱) بهبود کیفیت زندگی
 - ۲) افزایش امکانات تفریحی و سرگرمی
 - ۳) بهبود کیفیت خدمات شهری
- 0) بهبود کیفیت خدمات عمومی از بهداشت، پلیس و ... (رضوی فر و خیاط مقدم ۱۳۸۰، ۴۵)

• اثرات سیاسی:

یکی از علل جنگها و کشمکشهای بین المللی عدم شناخت مردم نسبت به یکدیگر است. اگر این اصل را که "شناختن موجب دوست داشتن است" بپذیریم به اهمیت گردشگری در ایجاد تفاهم بین المللی و همزیستی مسالمت آمیز بین اقوام و ملل گوناگون جهان اماده می شویم.

گردشگر خارجی بهترین سفیر حسن نیت مردم کشورش در کشور و سرزمین دیگر است و به همین علت امروزه دول مختلف جهان سعی در تقویت گردشگری در مقیاس محلی، ملی و بین المللی دارند، در واقع گردشگری بهترین راه گفتگوی تمدن ها، شناخت متقابل ملت ها و پی بردن به کم و کیف جریان های سیاسی در کشورهای گوناگون است.

در چنین وضعی بهترین راه پی بردن به واقعیات و شناخت روحیات مردم، مسافرت و تماس نزدیک با مردم سرزمین های دیگر است.

آثار منفی گردشگری روستایی به چهار دسته تقسیم میشوند.

(۱) فرهنگی اجتماعی

(۲) اقتصادی

(۳) زیست محیطی

(۴) روحی - روانی

آثار منفی فرهنگی - اجتماعی:

بدون شک ورود جهانگرد تأثیراتی را در حوزه فرهنگی و اجتماعی کشور میزبان خواهد گذاشت. «گردشگری می تواند در نظام های گوناگون، نمادهای فرهنگی یک جامعه را تبدیل به کالا نماید. تماس سطحی گردشگران با فرهنگ محلی و صرف تفریح و گذراندن اوقات فراقت دلچسب سبب می شود که تمام تأسیسات و خدمات محلی به نحوی سازمان یابد که بتواند رضایت گردشگران را جلب نماید، از این رو فرهنگ محلی به مجموعه ای در هم پیچیده در چارچوب کالایی شدن بدل می گردد و همه چیز در خدمت پول و درآمدزایی قرار می گیرد. این درآمد به بهای گزافی به دست می آید یکی از این موارد از دست دادن هویت خود برای رضایت غیر خود است. در همین ارتباط برخی نویسندگان به تجاری شدن یا کالایی شدن فرهنگ جامعه میزبان اشاره کرده اند به این معنا که ساکنان محصولات فرهنگی خود در آن گونه که مورد پسند گردشگران باشد عرضه می کنند. اثر القایی نیز از جمله همین آثار منفی عنوان شده است و به فرآیندی گفته می شود که فرهنگ گردشگران و هر چه مربوط به آنها است، برای جامعه میزبان الگو می شود و ساکنان به تقلید کورکورانه از فرهنگ میهمان می پردازند (رضوی فر و خیاط مقدم، ۸۳، ۱۳۸۰). رفتارهای جهانگردان گاه با اصول فرهنگی، معنوی جامعه میزبان منافات دارد، مثلاً لخت و برهنه شدن یا انجام رفتارهای جنسی در ملاء عام در بین مردم جامعه ایران عملی ناپسندیده به شمار می آید. حتی در دوران قبل از انقلاب ۱۹۷۹، که حجاب از نظر قانون اجباری نبود، اکثریت مردم ایران همچنان روسری بر سر می گذاشتند یا چادر سر می کردند.

تراکم بیش از حد گردشگران در ناحیه‌ای می‌تواند منجر به بروز نارضایتی و خشم در مردم نسبت به گردشگران شود، به عنوان مثال در ایام نوروز و برخی روزهای تابستان تراکم گردشگران در شمال ایران علی‌الخصوص در جاده‌های تهران به شمال آنقدر زیاد است که گاه مسیر ۴ ساعته را باید در مدت ۱۲ ساعت پیمود و این باعث می‌شود که ساکنان محل گردشگران را عامل این ازدحام و وقت‌کشی بدانند. شلوغی و ازدحام جهانگردان و اثرات مخربی که بر محیط می‌گذارد تنها مختص محیط طبیعی نیست بلکه گریبانگیر بسیاری از آثار تاریخی نیز شده است، به عنوان مثال تخت جمشید در ایران، دستخوش تهدیدها و آسیب‌هایی در این زمینه شده است، حتی برخی جهانگردان اقدام به نوشتن یادگاری بر روی ستون‌ها و دیوارهای آثار تاریخی می‌کنند.

تأثیرات منفی اجتماعی گردشگری را می‌توان به شرح زیر خلاصه کرد:

- افزایش ناهنجاری‌هایی مانند قمار، فحشا، می‌گساری
- افزایش درخواست مردم بومی برای برخورداری از همه امکانات رفاهی و غذاهای وارداتی که گردشگران در استفاده از آنها افراط می‌کنند.
- افزایش تنش‌های نژادی به ویژه در مناطقی که تفاوت نژادی آشکاری میان گردشگر و میزبان وجود دارد.
- رواج نگرش منفی نسبت به مشاغل مربوط به صنعت گردشگری
- تولید صنایع دستی و هنری تقلبی، به منظور ارائه به گردشگرانی که قصد خرید سوغاتی و یادگاری دارند
- از بین رفتن غرور و تعصب ملی و فرهنگی، اگر فرهنگ کشور میزبان از جانب بازدید کنندگان مورد تمسخر و بی‌حرمتی قرار گیرد
- تغییرات خیلی سریع روش زندگی بومی، به سبب تهاجم فرهنگی گردشگران
- افزایش نامحدود و نامتناسب کارگرانی با دستمزد پایین، که اغلب در هتل‌ها و رستوران‌ها به کارهای پست اشتغال دارند.

آثار منفی اقتصادی:

نتیجه نامطلوب اقتصادی پدیده‌ای است که آن را کسر مسافرت (travel deficit) می‌نامند و این مربوط به زمانی است که کل درآمدهای ارزی یک کشور از محل جهانگردان کمتر از مبلغی می‌شود که شهروندان آن کشور در خارج مصرف می‌کنند. (چاک وای، ۱۳۸۰، ۴۷)

اگر اغذیه هتل‌ها یا رستوران‌ها از خارج از کشور وارد شود موجب خروج ارز و بازگشت درآمد و ورود گردشگر به خارج از کشور خواهد شد. کشورهای بسیاری از جمله در آفریقا قسمت اعظم درآمد جهانگردی خود را به این دلیل که هتل‌های بین‌المللی و رستوران‌های مهم آن کشور غذای خود را از خارج از کشور یا کشور مبدأ وارد می‌کنند متحمل ضرر می‌شوند و در واقع مردم و اقتصاد این کشورها از این جهانگردان سود چندانی نمی‌برد. گردشگری موجب گرانی کالاها و خدمات می‌شود. گاهی توسعه گردشگر در یک منطقه‌ای که قبلاً کشاورزی بوده است سبب افزایش قیمت زمین می‌گردد و در نتیجه کشاورزان ترجیح می‌دهند زمین خود را بفروشند این مسئله از یک طرف موجب کاهش زمین‌های زیر کشت منطقه می‌شود و از سوی دیگر به دلیل تعارضات و تناقضات اقتصادی و فرهنگی که پیش می‌آید (به عبارتی کشاورزی که یک شبه پولدار می‌شود و شیوه زندگی سنتی‌اش نیز تغییر می‌یابد) سبب بروز آثار و پیامدهای اجتماعی و اقتصادی منفی می‌گردد و از سوی دیگر آن منطقه و چه بسا کشور نیز در دراز مدت از لحاظ مواد غذایی نیز دچار کمبود و حتی مجبور به واردات شود که به عبارتی بخش عمده‌ای از درآمدها و پول صرف خرید مواد غذایی خارج از منطقه و کشور خواهد شد. گاهی برخی مناطق یا در طرح‌های توسعه جهانگردی قرار گرفته‌اند و یا افرادی صاحب ثروت و نفوذ قصد دارند منطقه‌ای را تبدیل به یک ناحیه جهانگردی نمایند و با مخالفت کشاورزانی مواجه می‌شوند که نمی‌خواهند ملک و شغل میراث خودشان را به راحتی از دست بدهند و این امر منجر به درگیری‌ها و تعارضات می‌گردد. «به دلیل ضعف بنیه مالی ساکنان محلی برای سرمایه‌گذاری در ساخت هتل‌ها، فروشگاه‌های بزرگ و سایر زیربنای مورد نیاز گردشگری، ساکنان غیربومی و یا خارجی‌ها وارد صحنه می‌شوند و سرمایه‌گذاری می‌کنند و حتی اجناس مورد نیاز گردشگران را از سایر مناطق به آنجا وارد می‌کنند.

اثرات منفی روحی - روانی - سیاسی:

گردشگری به دلیل ایجاد شلوغی، ترافیک، آلودگی ناشی از رفت و آمد خودروها و به وجود آوردن احتمال تغییرات فرهنگی و تاثیر بر بافت سنتی برخی مناطق اثرات روحی و روانی بر مردم منطقه می‌گذارد.

اثرات منفی زیست محیطی:

معمولاً گردشگر ترجیح می‌دهد از زیبایی‌های طبیعی بهره‌مند شود و این البته ممکن است منجر به تخریب محیط زیست هم شود علی‌الخصوص برخی از افراد یا ارگان‌ها بدون توجه به اثرات زیست محیطی و آلوده کننده آن می‌توانند به هر میزان تأسیسات در محیط‌های طبیعی ایجاد بکنند

ساخت جاده‌ها مستلزم تخریب جنگل، دشتهای، کوه‌ها است و این امر خسارات جبران ناپذیری بر محیط زیست و جانوری وارد می‌سازد و علاوه بر آن با عبور خودروها از این جاده‌ها از لحاظ آلودگی هوا نیز تأثیرات مخربی بر محیط زیست خواهد گذاشت. در همین ارتباط می‌توان به هتل‌ها، مجموعه ویلاهایی که در ساحل دریا

ساخته می‌شود نیز اشاره کرد، که طراوت اولیه محیط طبیعی و ساحلی را تغییر می‌دهد، و خسارات جبران ناپذیری بر اکوسیستم ناحیه وارد می‌سازد. (موحد، ۵۶؛ ۱۳۸۶).

× بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت گردشگری حاوی اثرات مثبت و منفی متعددی است و میزان یا چگونگی این اثرات بستگی به شرایط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشور توریست پذیر و گردشگران ورودی خواهد داشت.

اصولاً تصویرها و پنداشتهای مردم مناطق و کشورهای مختلف نسبت به جهانگردان متفاوت است. در بعضی نواحی جهانگرد را متجاوز و استعمارگر می‌دانند، در برخی مناطق به آنان به چشم یک منبع درآمد می‌بینند، در برخی جاها جهانگردها را افرادی محقق و آگاه می‌دانند. در ایران نیز در مناطق مختلف نگرشها و رفتارها نسبت به جهانگردان متفاوت است که گاهی در یک شهر نیز گروههای متفاوت مردم نظرات و رفتارهای متفاوتی نسبت به جهانگردان دارند. تصویرهایی که دولت، رسانه‌ها، روشنفکران جامعه از جهانگردان ارائه می‌دهد می‌تواند تأثیرات مثبت و یا منفی بر پنداشت و دیدگاههای مردم نسبت به جهانگردان بگذارد.

منابع:

۱- افتخاری ع. ر. و قادری ا (۱۳۸۱) نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوبهای نظریه‌ای)، مدرس.

۲- بدری علی، مطیعی لنگرودی س. ح.، سلمانی م. و علیقلی زاده فیروزجایی ن (۱۳۸۸) اثرات اقتصادی گردشگری بر نواحی روستایی جمعه

۳- سلیمانی هارونی خ.، خسروی پور ب.، برادران م. و غنیان م (۱۳۸۹) نگرش ساکنان مناطق گردشگری روستایی نسبت به پیامدهای گردشگری روستایی، مجله تحقیقات و توسعه کشاورزی ایران. ۲: ۲۱۳-۲۱۸.

۴- رضوانی، محمدرضا(۱۳۸۷) توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران

۵- رضوی فر، جعفر و خیاط مقدم سعید، (۱۳۸۰) مدیریت و صنعت گردشگری، مشهد انتشارات محقق.

۶- موحد، علی، (۱۳۸۶) گردشگری شهری، انتشارات دانشگاه شهید چمران

۷- وای گی، چاک، (۱۳۸۰) جهانگردی در چشم اندازی جامع، ترجمه محمد اعرابی، تهران دفتر پژوهشهای فرهنگی.

۸-Rattanasuwongchai N (۱۹۹۸) Rural tourism – the impact on rural communitiesThiland. Food and fertilizer technology center.Department of career sciences Kasetsart University